

Dylematy etyczne internauty

WIEDZA W PIGUŁCE

Od wieków w kulturze europejskiej stałym punktem odniesienia jest jednostka ludzka. Nasze społeczeństwo kładzie nacisk na indywidualny rozwój czy wyrażanie siebie. Czasem jednak okazuje się, że te wartości stoją w konflikcie z szanowaniem innych. Jako aktywni użytkownicy internetu starajmy się przewidywać, co mogą poczuć i jak zareagują inni, natykając się na zamieszczane przez nas materiały.

Co dzień jesteśmy zarówno odbiorcami, jak i nadawcami różnych komunikatów. Jako odbiorcy nieraz miewamy poczucie, że ktoś odnosi się z pogardą do wyznawanych przez nas wartości. Media społecznościowe to miejsca zderzania się odmiennych przekonań. Natykamy się w nich np. na obrazki wyśmiewające nasze poglądy polityczne czy wiarę.

Z drugiej strony jako nadawcy chcemy korzystać z możliwości wyrażania naszych przekonań na forum. Zwłaszcza, jeśli czujemy się w mniejszości, wolność słowa jest dla nas bardzo cenna. Czasem decydujemy się na krytykę przekonań przeciwnych niż nasze. A przecież tak samo jak ty, inni mają prawo do własnych przekonań i odczuć.

Doświadczenie podobnych problemów w komunikacji inspirowane do zadawania pytań etycznych. Jako odbiorcy wczujemy się na chwilę w rolę nadawcy, a jako nadawcy — w rolę odbiorcy.

- Czy chciałbyś, żeby twoje działanie stało się powszechne — żeby wszyscy tak robili?
- Jak byś się poczuł jako odbiorca twojego komunikatu?
- Czy twoje działania nie będą miały negatywnych konsekwencji? Czy nie zainspirują kogoś do czynienia zła albo szkodenia samemu sobie?
- Podczas komunikowania się z innymi, jakie zachowania można nazwać dobrymi? Jakie złymi?

Dobrym przykładem nieetycznego zachowania w internecie mogą być strony zachęcające do ekstremalnych metod odchudzania. Ich autorzy mają zwykle świadomość ich zgubnego wpływu na zdrowie. Jeśli przekonają odbiorcę, może on zacząć głodówkę i zaszkodzić sobie. Autor strony w pewnym stopniu będzie ponosił za to odpowiedzialność.

W naszym społeczeństwie przyjęty jest pewien zbiór norm właściwego zachowania. Stosując się do nich, możemy przypuszczać, że nikt nie oceni naszych działań jako niewłaściwych. Nie zawsze jednak oznacza to, że są dobre dla nas albo dla innych. Warto zastanawiać się nad nimi i samodzielnie określić, które z ogólnie przyjętych zachowań są słuszne i czy w każdej sytuacji.

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Wolność słowa nie oznacza, że wszystko nam wolno. Granicą naszej wolności jest moment, w którym słowami możemy kogoś skrzywdzić. Ważne, aby starać się przewidzieć, w jaki sposób nasze wypowiedzi mogą zostać odebrane przez innych, i pamiętać, że to, co mówimy lub piszemy, może stanowić podstawę dla cudzych działań. Podobnie krytycznie powinniśmy podchodzić do treści, które przekazywane są nam w środkach masowego przekazu. Czy zgadzamy się ze wszystkim, co słyszymy, czytamy lub widzimy?

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wyrabiają nawyk samodzielnej refleksji etycznej nad treściami przekazywanymi w środkach masowego przekazu, zwłaszcza w telewizji i internecie;
- zwracają uwagę na konsekwencje swoich działań w sferze publicznej, potrafią ocenić własne działania w perspektywie norm społecznych i dobra innych osób;
- potrafią samodzielnie oceniać zachowania innych w odniesieniu do ogólnie przyjętych norm społecznych;
- rozumieją, że wolność słowa nie oznacza dowolności i bezkarności w sferze publicznej;
- pamiętają o konieczności uwzględnienia opinii innych, szanują zasady pluralizmu społecznego.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 15 min

Forma: praca w grupach

Pomoce: **karta pracy „Dylematy etyczne internauty”**

Podziel uczestników zajęć na 4 grupy. Rozdaj zadania z **karty pracy „Dylematy etyczne internauty”**, to samo zadanie powinny otrzymać 2 zespoły. Nie informuj uczestników o tym, że 2 grupy realizują to samo zadanie.

Poproś grupy o realizację zadań. Wskaż, że kluczem poprawnego rozwiązania zadania jest nie tylko wybór wypowiedzi, ale również ich uzasadnienie oraz omówienie przyczyn, które zdecydowały o odrzuceniu pozostałych.

2.

Czas: 20 min

Forma: dyskusja

Pomoce: –

Poproś poszczególne zespoły o zaprezentowanie wyników pracy. Kolejno powinny zabierać głos grupy realizujące to samo zadanie. W szczególności poproś zespoły o możliwie szczegółowe uzasadnienie swoich wyborów.

Zachęć pozostałych uczestników zajęć do wygłaszania opinii i komentarzy.

Zadaj pytanie:

- Czy zespoły realizujące to samo zadanie rozwiązały je w ten sam sposób? O czym to świadczy?

Jako pytania pomocnicze rozważ:

1. Jakimi kryteriami kierowały się poszczególne grupy, wybierając konkretne opinie?
2. Które z wypowiedzi definitywnie nie powinny zostać zaprezentowane w programie? Dlaczego?
3. Dlaczego niektóre wypowiedzi mogą zostać uznane przez kogoś za obraźliwe lub gorszące? Z jakich powodów?

4. Czy wybrane głosy nie są zbyt stronnicze, prezentując tylko jedno ze stanowisk w dyskusji?
5. Czy jako osoby decydujące o wyborze możemy kierować się własnymi preferencjami?
6. Jakie konsekwencje może mieć zaprezentowanie wyłącznie tych osób, które się ze sobą zgadzają?
7. Gdzie znajduje się granica wolności słowa, po przekroczeniu której inni mogą poczuć się urażeni?
8. W jaki sposób powinniśmy dążyć do zachowania mnogości opinii i poglądów w przestrzeni publicznej?
9. Czy redaktorzy mediów masowego przekazu często muszą dokonywać podobnych wyborów?
10. Czy opinie prezentowane w prasie, internecie i telewizji zawsze przedstawiają możliwie najszerszy wachlarz poglądów?

Zwróć uwagę uczestników zajęć na to, że nie ma jednego poprawnego sposobu rozwiązania zadania. Owszem, możemy wyeliminować te wypowiedzi, które krzywdzą innych lub naruszają normy społeczne. Mimo to nadal jest wiele wypowiedzi, które możemy zaprezentować, i tylko od nas zależy, czy uda nam się, nie kierując się wyłącznie własnymi preferencjami, uwzględnić możliwie wiele stanowisk, pokazując różne aspekty omawianego zagadnienia.

3.

Czas: 10 min

Forma: dyskusja

Pomoce: tablica, kreda lub marker

Zadaj pytanie:

- W jaki sposób w życiu codziennym możemy naruszyć granicę wolność słowa lub niechcący wyrządzić szkodę innym osobom za sprawą naszych słów lub publikowanych przez nas tekstów?

6–7 wybranych odpowiedzi zapisz na tablicy.

Jako pytania pomocnicze rozważ:

1. W jaki sposób, publikując na blogu np. opis diety umożliwiającej radykalne odchudzanie lub niesprawdzone metody leczenia chorób, o których informacje znaleźliśmy na przypadkowej stronie internetowej, możemy zaszkodzić innym?
2. Jakie konsekwencje może mieć postępowanie się w czasie rozmowy w autobusie z koleżanką lub kolegą imionami i nazwiskami naszych znajomych, o których rozmawiamy?
3. Czy powinniśmy publikować na swojej tablicy na Facebooku linki do stron internetowych zawierających szokujące zdjęcia z wypadków drogowych?
4. Czy możemy domagać się od innych zmiany poglądów, jeśli nie odpowiadają one naszym preferencjom?
5. Jakie zagrożenie może pociągać za sobą przesyłanie znajomym linków do stron internetowych informujących, w jaki sposób można popełnić samobójstwo lub skonstruować bombę?

6. Czy warto udostępniać w sieci kompromitujące zdjęcia innych osób, nawet jeśli ich nie znamy?
7. Czy możemy udostępniać w internecie muzykę, korzystając z wolności słowa?

Zadaj pytanie:

- Jakie konsekwencje mogą mieć podobne działania?

Zadaj pytanie:

- W jaki sposób powinniśmy się zachowywać, aby uniknąć podobnych sytuacji?

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestniczki i uczestnicy:

1. potrafią samodzielnie oceniać treści prezentowane w środkach masowego przekazu w świetle własnych przekonań etycznych?
2. zwracają większą uwagę na prezentowane przez siebie treści w przestrzeni publicznej, starając się przewidzieć, w jaki sposób mogą one zostać odebrane przez innych? (→ rozważ realizację [lekcji „Granice naszej prywatności”](#))
3. potrafią zdystansować się od własnych poglądów i wejść w rolę moderatora dyskusji lub debaty? (→ rozważ realizację [lekcji „Sztuka dyskusji”](#))
4. rozumieją, że wszelkie treści pojawiające się w środkach masowego przekazu nie stanowią dokładnego odzwierciedlenia poglądów społecznych, a są jedynie pewnym ich wyborem, najczęściej wyselekcjonowanym przez wydawców? (→ rozważ realizację [lekcji „Korzyści z podejrzliwości czyli o wiarygodności informacji”](#))

Opcje dodatkowe

Zajęcia mogą zostać rozbudowane w punkcie III.3 o dalszą pracę w grupach. Poproś zespoły o przygotowanie krótkich prezentacji na temat tego, jak w życiu codziennym możemy (nawet niechcący) naruszyć wolność słowa lub wyrządzić szkodę innym za pomocą naszych słów lub publikowanych przez nas tekstów. Każda z grup powinna przygotować prezentację w formie 4–6 punktów oraz wspólnie zastanowić się nad sposobem uniknięcia podobnych sytuacji.

MATERIAŁY

Karta pracy "Dylematy etyczne internauty"

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Uzupełnij luki w poszczególnych zdaniach, wstawiając odpowiednie wyrazy:

- dostęp
- ocenić
- wygłaszania
- naśladowane
- zwyczaje
- ograniczenia

- konsekwencje
- siebie
- kompromitujących
- wiarygodne
- dobre
- poglądów
- przekonać
- wolności

Bardzo często w dyskusji słyszymy wygłaszane przez naszych znajomych opinie, z którymi się nie zgadzamy. Warto pamiętać, że każdy z nas ma prawo do własnych _____ [rozwiązanie: poglądów] i nie zawsze możemy _____ [rozwiązanie: przekonać] innych do naszych racji. Gdyby wszyscy ze wszystkimi zawsze się zgadzali świat stałby w miejscu, a rozmowy okazałyby się nudne i niepotrzebne.

Pluralizm oznacza, że każdy ma prawo do _____ [rozwiązanie: wygłaszania] własnego zdania. Nie znaczy to jednak, że możemy mówić lub pisać cokolwiek nam się spodoba. Obowiązują nas pewne _____ [rozwiązanie: ograniczenia] wynikające z zasady _____ [rozwiązanie: wolności] słowa. Nasze opinie nie mogą obrażać innych, ani narażać ich na niebezpieczeństwo. Powinniśmy starać się przewidzieć, jakie _____ [rozwiązanie: konsekwencje] mogą mieć nasze wypowiedzi, nie tylko te prezentowane w bezpośrednich rozmowach, ale również zamieszczane na forach lub blogach.

Współczesne media sprawiają, że możemy mieć _____ [rozwiązanie: dostęp] do wszelkich informacji, które są nam aktualnie potrzebne. Czy możemy jednak ufać wszystkiemu, co czytamy lub oglądamy? Warto pamiętać: nie wszystkie materiały publikowane w sieci mogą zostać uznane za _____ [rozwiązanie: wiarygodne] i godne polecenia. Zanim podejmiemy na ich podstawie jakąś decyzję, lepiej sprawdzić, czy nie narażamy samych siebie lub innych na problemy.

Często spotykamy w sieci zdjęcia osób w _____ [rozwiązanie: kompromitujących] pozach, fotografowanych na imprezach lub w sytuacjach intymnych. Czy opublikowanie takich zdjęć to aby na pewno dobry żart? Czy chcielibyśmy znaleźć samych _____ [rozwiązanie: siebie] na prześmiewczych serwisach internetowych? Warto o tym pamiętać, gdy następnym razem „polubimy” jakiś obrazek lub prześlemy go mailem innym.

Nie wszystkie działania, które nie zostały zabronione przez prawo są _____ [rozwiązanie: dobre] i mogą być _____ [rozwiązanie: naśladowane]. W praktyce my sami musimy _____ [rozwiązanie: ocenić], w jaki sposób powinniśmy się zachowywać, a czego nie możemy robić ze względu na otoczenie i panujące w nim _____ [rozwiązanie: zwyczaje]. To właśnie wzorce i zasady postępowania, które poznajemy dzięki rodzicom lub w szkole, w jeszcze większym stopniu niż przepisy prawa decydują o tym, co dozwolone.

SŁOWNICZEK

- **etyka**: namysł nad wartościami i moralnością (m. in. jej źródłami, racjonalnymi podstawami itp.). Jest czym innym niż sama moralność, którą można sprowadzić do wskazań takich jak „nie kłam”, „nie rób drugiemu, co tobie niemiłe”. Etyka poddaje te proste zasady w wątpliwość, sprawdza, czy są słuszne i uniwersalne.
- **wolność słowa**: prawo do publicznego wyrażania własnego zdania oraz poglądów, a także poszanowania ich przez innych. Wolność słowa jest jedną z podstawowych wartości społeczeństwa demokratycznego. Nie jest ona jednak pozbawiona ograniczeń, np. w zakresie publicznego obrażania innych lub propagowania ideologii totalitarnych.

- **normy społeczne:** wzory właściwego zachowania w różnych sytuacjach życia społecznego. Normy, jakim podlega dana osoba, są określane przez jej pozycję i rolę społeczną.
- **pluralizm:** sytuacja w której różne grupy mają prawo wyrażać swoje interesy. Pluralizm zakłada poszanowanie narodowościowej i kulturowej różnorodności oraz uznanie równości poglądów. To stan pokojowego współistnienia różnych opinii, religii, wartości, przekonań. W odniesieniu do świata mediów pluralizm oznacza wielość i różnorodność mediów rywalizujących ze sobą o uwagę odbiorcy.

CZYTELNIA

- Kurtycz Ada Maria, **Etyczna komunikacja**, [dostęp: 8.03.2018], w: Edukacja Medialna. Uczyć łatwiej, jesień 2010, s. 6–7, dostępny w Internecie: http://www.fundacjanowemedia.org/public/download/publish/uczyc_latwiej.pdf

Tekst: Urszula Dobrowolska, scenariusz: Michał Wysocki, konsultacja merytoryczna: Marcin Wilkowski. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/dylematy-etyczne-internauty/>.

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawa programowa:

Wiedza o społeczeństwie, III poziom edukacyjny

Treści nauczania

Udział obywateli w życiu publicznym

Etyka, III poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych oraz wobec różnych sytuacji życiowych.

IV. Podjęcie odpowiedzialności za siebie i innych oraz za dokonywane wybory moralne; rozstrzyganie wątpliwości i problemów moralnych zgodnie z przyjętą hierarchią wartości i dobrem wspólnym.

Nowa podstawa programowa:

Etyka, IV-VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych.

Uczeń identyfikuje i klasyfikuje wybrane problemy moralne ze względu na wyróżniony typ relacji: człowiek wobec innych ludzi, człowiek wobec siebie samego, człowiek wobec ludzkich wytworów, człowiek wobec przyrody, człowiek wobec Boga.

Wiedza o społeczeństwie, IV-VIII klasa

Treści nauczania

Uczeń wymienia prawa i wolności polityczne zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej; wykazuje, że dzięki nim człowiek może mieć wpływ na życie publiczne.

Uczeń wykazuje, że prawa człowieka muszą być chronione; wyjaśnia rolę Rzecznika Praw Obywatelskich i podaje przykłady jego działań.

Uczeń przedstawia korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z zasobów internetu; rozpoznaje przemoc w cyberprzestrzeni i wyjaśnia, jak należy na nią reagować.

Etyka, liceum i technikum

Treści nauczania

objaśnia pojęcia: dobro i zło, wartość, godność, prawda, wolność, odpowiedzialność oraz rozważa rolę tych pojęć w etyce.

wyjaśnia pojęcie normy moralnej oraz przedstawia genezę norm moralnych.

wyjaśnia, dlaczego człowiekowi należy okazywać szacunek; kształtuje postawę szacunku wobec każdego człowieka.

wyjaśnia pojęcie dobra wspólnego oraz podaje jego przykłady; angażuje się w realizację dobra wspólnego.

wyjaśnia pojęcie sprawiedliwości; kształtuje cnotę sprawiedliwości.

zna i analizuje pojęcie tolerancji, rozważa zagadnienie granic tolerancji, kształtuje postawę otwartości i tolerancji.

Identyfikuje i analizuje problemy moralne dotyczące kwestii wolności słowa i jej granic.

podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowych technologii, w szczególności technologii informatycznych.

identyfikuje i analizuje wybrane problemy moralne związane z postępem naukowo-technicznym (np. problem ochrony prywatności, ochrony praw autorskich, cyberprzemocy, rozwój sztucznej inteligencji, transhumanizm).